

НЕКОЛКУ ПАРАДИГМИ ВО ТОЛКУВАЊЕТО НА ПЛАТОНОВАТА ФИЛОЗОФИЈА

Кратка содржина

Во историјата на филозофијата не постои дело коешто било толку различно толкувано како делото на Платон. Имајќи ја предвид историјата на интерпретативните парадигми може дури и да се зборува за формирање на една поддисциплина во платонистичките студии. Според неколкуте карактеристични појдовни точки, можат да се диференцираат неколку парадигми во толкувањето на Платоновата филозофија: „романтичарската“ на Шлаермахер, девелопменталистичката, „езотеричната“ на Кремер и Штраус, аналитичката и драмската. Без намера да застане на страната на некоја од овие парадигми, овој текст има повеќе цел да ја стави под знак прашалник можноста за „објективно“ толкување на Платоновите дела и притоа да укаже дека денешниот интерпретатор кој е обземаен од својот систематизирачки порив, треба да се врати кон Платон каде повеќе треба да ја открива „вистината“, одошто „значењето“ на Платоновата филозофија.

Клучни зборови: ИСТОРИЈА НА ФИЛОЗОФИЈА, ИНТЕРПРЕТАЦИЈА, ПАРАДИГМА, ПЛАТОН, ДИЈАЛОЗИ

Проблемот за тоа како „објективно“ да му се пристапи на еден антички текст е проблем кој нема голема историја. Текст на кој најмногу му е посветено внимание во врска со пристапот кон негово читање е Библискиот текст, меѓутоа теориската обработка на библиската егзегеза во овој текст не е предмет. Имајќи ја предвид современата литература во однос на античката филозофија, може да се забележи дека никогаш како до сега интелектуалната јавност не била преокупирана со систематично, групирано според интерпретативни школи, иследување на методите на пристапување кон старите текстови. Дали тоа се должи на секнувањето на инспирација, па умствените капацитети се насочени кон аналитички суптилности? Дали ние помалку го разбираме, на пример, Платон, отколку старите читатели, па затоа ни требаат дополнителни алатки кои ќе ни послужат за подобра диоптрија или пак станува збор за напори за изворно пристапување кон

текстовите?

Според Виторио Хесле,¹ во модерните интерпретации сè повеќе се согледува херменевтиката на Спиноза. Имено, во „Теолошко-политичкиот трактат“ Спиноза пишува дека повеќе сака да го најде „значаењето“, а не „вистината“ на библиските текстови. Оваа ситуација, според Хесле, станува повеќе или помалку очигледна во модерната херменевтика која ја менува својата задача од тоа да ја добие вистината преку интерпретацијата на текстовите кои се сметаат како авторитетни. Читателот тогаш имал намера да учи од нив, а не за нив. Според Хесле, новиот идеал на херменевтиката е последица на два феномена: прво, на трансформацијата на класичната филологија во објективизиранка наука на античкиот свет, собирајќи ги фактите наместо да понуди модел на живот; и второ, појавата на историјата на филозофијата како автономна филозофска дисциплина која во Германија се заканувала да ја „голтне“ систематската филозофија.

Заедно со „откривањето“ на историјата на филозофијата како посебна гранка на филозофијата, се дефинирало и прашањето за тоа на кој начин треба да се пристапи кон читањето на делата на грандиозниот Платон. На почетокот немало многу дилеми околу ова прашање, со што веднаш се конципирала парадигмата според која се мерело и премерувало. Останале да се досредат уште финесите. Меѓутоа, полека почнале да се преиспитуваат парадигматичните ставови користејќи нови методи, нови сознанија, увидувајќи нови аспекти. Така, плурализмот на парадигми довел до тоа, занимавањето со проблемот на толкувањето на Платон, да стане подгранка во платонистичките студии.

Може да се согледаат неколку прашања околу кои интерпретаторите на Платоновите дела се разидуваат во ставовите и според тоа се диференцираат во различни струи. Прво, се поставува прашањето дали дијалогската форма, во која пишува Платон, е средство за да се подучуваат читателите со што би значело дека Платон имал готова доктрина и дека тезите кои ги оформувал во делата ги изложувал систематично. Така Платон се гледа како систематичен филозоф. Понатаму, дилема изникнува дали литературните и контекстуалните елементи се случајни, имено дали тие имаат или немаат некаква улога во целината на дијалозите; дали дијалозите сами по себе се засебна целина или се дел од една поголема; дали постои неконзистентност во делата и доколку има на што се должи тоа; дали во дијалозите (а ги имаме сите) се содржи комплетно Платоновата филозофија, односно прашањето за вистината на езотеричниот и егзотеричниот Платон;

¹ Vittorio Hösle. "Platonism and its Interpretations - The Three Paradigms and their Place in History of Hermeneutics" in Stephen Gersh, Dermot Moran. (ed.) *Eriugena, Berkeley and the Idealist Tradition*. Notre Dame: Notre Dame University Press, 2006, 56.

колку е Сократ она што му се припишува на Платон? Според тоа, интерпретативните струи не се дисперзираат несогласувајќи се помалку или повеќе околу едно прашање. Тие го потенцираат или избегнуваат некое од горенаведените прашања, притоа користејќи различни почетни точки и методи во толкувањето. Во таа смисла, уште на почетокот треба да расчистиме со тоа дека, во суштина, различните пристапи кон читањето на Платон не се исклучуваат во целост едни со други. Така, невозможно е да се систематизираат различните пристапи во две/три групи, како што обично можат да се сретнат, на пример, догматски и недогматски (или драматичен) пристап, унитаристички и девелопментализитички или „портпаролски“ и „анти-портпаролски“ пристап. Овде ќе ги разгледаме интерпретативните теории во однос на тоа како се изјаснуваат нивните автори околу неколку прашања кои тргнуваат од една почетна точка и поврзани заедно прават една парадигма. Тоа не значи дека некои автори нема да ги споменеме во различни теории кои опфаќаат некои заеднички аспекти.

Она што, исто така, треба да се напомене е дека во овој текст ретроспективата на толкувањето на Платоновите дела нема да оди наназад сè до Аристотел и доксографите во чии текстови се обработува Платоновата филозофија. Сметаме дека овие автори не претендирале кон обид за нејзино „објективно“ и систематско прикажување, туку поради некаква своја цел, или да ја критикуваат, како кај Аристотел, или да ја преобликуваат, како кај неоплатонистите. Овој текст ќе ги прикаже обидите кои претендираат на објективно толкување на Платоновите дијалози или, пак, претендираат да дадат метод со кој би можело да се дојде до некаква вистина за нив.

Прва парадигма - романтичарска

Со преведувањето на делата на Платон, кај Шлаермахер неизбежно се поставило прашањето за интерпретирањето на целиот Платонов корпус. Со текстот на Платон, Шлаермахер изготвил и краток генерален вовед, но и посебни воведи пред секој дијалог, кои за историчарите на филозофијата станале исто толку предизвикувачки како и самите Платонов дијалози. Кога станува збор за преводот на Шлаермахер, многумина го оценуваат како маестрален и уметнички, наведувајќи дека никој во толкава мера не го разбрал Платон, како Шлаермахер преку неговиот превод. Не случајно Шлаермахер започнал да се занимава со херменевтика една година по објавувањето на првиот том од преводот. Со Шлаермахер и Шлегел се воспоставува т.н. развојно-историската линија во толкувањето на Платон која преку нејзините продолжувачи е попозната како „хајделбершка школа“.

Херменевтичкиот пристап на Шлаермахер придонел Платоновите

дијалози да ги разгледува холистички. Според него, херменевтиката е умешност на разбирање, или поинаку, умешност на избегнувањето на недоразбирањето. Не постојат универзални шеми како да се разбере еден текст, но за да се избегне недоразбирањето треба да се употребат и двата метода, и методот на граматиката, и методот на психологијата. Уште еден критериум кој е многу важен за Шлаермахер за толкувањето е увидувањето на интенцијата на авторот која читателот треба да ја насети. Секако дека тука не станува збор за жив говор во кој интенцијата на авторот би можела повеќе да биде изразена, туку за точно одредени зборовни конструкции кои не носат евидентни и лесно препознатливи значења, па затоа Шлаермахер оставил многу простор за критика во врска со овој негов став. Овој критериум е навистина премногу неплаузибилен за да може да претендира кон било какви насоки на испитување.

Шлаермахер им дал големо значење на дијалозите во смисла дека тие се многу поважен извор за толкување на Платоновата филозофија, отколку посредните сведоштва, укажувајќи на теоријата за Платоновите егзотеризам. За Шлаермахер е важно да се истакне дека дијалошката форма и содржината се нераздвојни. Во таа смисла, книжевните и литературните елементи не само што играат улога во целината на дијалозите, туку се и клучни за нивно разбирање. Според него, улогата на Платон како поет е еднакво важна како и неговата улога како филозоф. Затоа интерпретаторот на неговите дела не треба да биде само научник, туку и поет. Поради ваквиот однос кој треба да постои меѓу делото и интерпретаторот, често Шлаермахеровиот пристап кон Платон се квалификува како „романтичарски“.

Еден од оригиналните ставови на Шлаермахер кој се однесува на оваа проблематика е неговата теорија дека Платон плански ги издавал делата имајќи пред себе педагошка цел. Така, едно дело може да се разбере само доколку се прочита она кое временски му претходи. Во таа смисла, Платоновите дијалози можат хронолошки да се подредат онака како што течел „планот“ на Платон. Проектот да го реконструира хронолошкиот редослед на дијалозите, според анализите на подоцнежните филолошки анализи, не му успеал на Шлаермахер, но затоа оваа идеја ќе биде особено разработувана од подоцнежните историчари на филозофијата.

Втора парадигма - развојна и портпаролска

Девелопментализмот се зафаќа со проблемот за неконзистентноста во Платоновите дијалози, вклучително и прашањето за влијанието на Сократ врз Платоновите ставови, односно колку Сократ е „портпарол“ на Платоновите зборови. Во таа смисла, пристапувањето према Платон, историчарите на филозофијата го започнуваат најнапред со заземањето став околу „Сократовото прашање“, имено колку Сократ е (не)релевантен за Платон, колку Сократ е пресуден во развојот на Платоновата филозофија и на крај колку од зборовите искажани од Сократовата уста се Сократски или Платоновски. Соодветно на одговорите, Корлет² прави разлика меѓу интенционална и неинтенционална интерпретација. Оние кои стојат зад интенционалната интерпретација (Анас, Ирвин, Кан, Краут) сметаат дека кај Платон постои интенционално, прогресивно и постепено откривање на доктрината која во целост се содржи во Платоновитиот ум, додека според оние кои стојат зад неинтенционалната интерпретација, Платоновата примарна цел е да создаде филозофски и литературни дела, притоа немајќи предвид да го изложи мислењето целосно.

Постојат многу варијанти на девелопментализмот, меѓутоа можат да се извлечат неколку општи места околку кои тие се движат. Девелопменталистичката интерпретативна линија смета дека во текот на филозофската активност, Платон неколкупати го менувал својот однос кон својата теорија. Интелектуалниот развој на Платон, сметаат овие историчари на филозофијата, ја објаснува неконзистентноста во дијалозите. Овој заклучок следува само доколку се смета дека дијалозите можат да се групираат хронолошки. Така, според девелопменталистите, Платоновите дијалози можат да се распоредат во дијалози од младешкиот, преодниот, зрелиот и доцниот период или „Сократски“ и „Платоновски“ дијалози. Тоа би значело дека во секој од овие периоди, оние дијалози што спаѓаат во нив ја носат истата теориска платформа која се појавува идентично во секој од нив. Сепак ова не може да се каже дека е случај, затоа што постојат неконзистентности и меѓу дијалозите во еден период. Имено, тоа е најевидентно во дијалозите од доцниот период каде, иако може да се најдат навистина големи поврзаности, сепак, постојат и големи различности.

Оваа теорија може да се каже дека е веќе нашироко прифатена како основна парадигма во толкувањето на Платон во англосаксонската литература, имајќи предвид дека неа ја застапуваат имиња, како на пример, Барнет, Гатри, Ирвин, Тејлор, Властос, Кан.

² Angelo Corlett J. *Interpreting Plato's Dialogues*. Las Vegas: Parmenides Publishing, 2005, 5.

Трета парадигма - езотерична

Езотеризмот на Платоновата Академија не е непознат за старите автори кои пишуваат за Платон. Навраќањето на оваа димензија на Платоновата активност во XX век ја враќа Леон Робен во своето дело „Платоновата теорија за идеите и броевите според Аристотел“ (“La théorie platonicienne des idées et des nombres d'après Aristote”, 1908) во која Робен кон Платоновата филозофија пристапува преку Аристотел и други индиректни сведоштва од неговите предавања. Оваа струја смета дека вистинската доктрина на Платон не се содржи во дијалозите, туку во неговата ненапишана филозофија која тој им ја пренесувал на неговите ученици. Затоа сведоштвата на Аристотел, за Робен, се исклучително важни. Историчарите на филозофијата кои се согласуваат со Робен, како Јулиус Стенцел и Пол Вилперт кои, освен на посредните сведоштва, се повикуваат и на неколку места во Платоновите дела каде Платон дава некои навестувања за тоа свое ненапишано учење. Најмногу се цитирани пасуси од „Седмото писмо“ и „Федар“³ во кој Платон прави разлика меѓу пишаниот збор и усното, живо предание на кое тој му дава предност. Според Георгиева, „текстовите врз основа на кои можеме да говориме за Testimonia Platonica се делат во три групи: 1. Платоновите самосведоштва, 2. Навестувањата на „ненапишаното учење“ во некои Платонов дијалози и 3. антички, доксографски и други посредни сведоштва“.⁴ Во средината на XX век оваа дискусија се интензивира со што се оди кон систематско анализирање на посредните сведоштва за да се реконструира ненапишаното учење. „Тибингенската школа“, односно „школата на ненапишаното учење“ ја предводи Ханс Кремер кој својата теза ја изложил во делата „Доблеста кај Платон и Аристотел“ (Areté bei Platon und Aristoteles, 1959) и во подоцнежното дело „Платоновото втемелување на метафизиката“ (Platone e i fondamenti della metafisica, 1982). Второ дело важно за оваа школа е делото на Конрад Гејзер „Платоновото ненапишано учење“ (Platons ungeschriebene Lehre) во кое за првпат се собрани сите фрагменти за Платоновото ненапишано учење, именувани како „Testimonia platonica“. Во него се покажува како ненапишаното учење претставува основа врз која Платон ја создава својата филозофијата на математиката и историјата. Тука може да се споменат и делата на Шлезак „Платон и пишаната форма на филозофијата“ (Platon und die Schriftlichkeit der Philosophie) и на Реале „Кон едно ново толкување на Платон“ (Toward a

³ Платон. *Федар*. 275e.

⁴ Вера Георгиева. „Testimonia Platonica“. *Годишен зборник на Филозофскиот факултет*. Скопје: Филозофски факултет, Том 58 (2005) 1-14.

New Interpretation of Plato). Според Реале,⁵ на новиот пристап во толкувањето на Платон треба да се гледа како на научна револуција. Објаснувајќи со речникот на Томас Кун, Реале зборува за криза во Платоновите „нормално-научни“ студии кои навлегле во многу деликатна фаза, а Кремеровата интерпретација е оценета како пресврт во студиите за Платон. Според него, потребно е методолошко преиспитување на начинот на кој се пристапува кон дијалозите и воспоставување критериум со кој ќе може да се пристапи кон новите откритија што го отргнале погледот од веќе застоениот воздух на старата парадигма. Треба да се решат одредени епистемолошки проблеми или поточно, треба да се обрне внимание на дијагнозата која Томас С. Кун ја дава во своето легендарно дело „Структурата на научните револуции“ за многу слични ситуации.

Во суштина, Кремеровата теорија е насочена против Шлаермахеровата „стара херменевтичка традиција“⁶ на „романтичарско-поетичниот Платон“. Оваа интерпретативна линија го отфрла сфаќањето за Платон како систематичен и еволутивен мислител и тврди дека ненапишаното учење ги надополнува нелогичностите кои се појавуваат во дијалозите, така станувајќи појасни и побогати. Оваа теорија ја објаснува и дискрапанцата меѓу Платон и неоплатонистите, односно таа овозможува да се согледа континуитетот меѓу учењето на Платон и неговата неоплатонистичка интерпретација за која долго се сметало дека е погрешна.⁷ Недискредитирајќи го Платоновите опус, „тибинѓаните“, заедно со ненапишаното учење, го толкуваат Платон холистички, со што сложувалката ја комплетираат и таа станува целосна. Уште од почеток, тибингенската школа го отфрла сфаќањето дека учењето за „почетоците“ е доцна фаза од развојот на Платоновата мисла, повикувајќи се на одредени параграфи во дијалозите кои обично се сместуваат во преодниот или зрелиот период. Дијалозите ги сметаат како насочувачки за оние кои, сè уште, не се доволно навлезени во филозофијата, наведувајќи го дијалошкиот метод како позабавен и попривлечен. Според Реале,⁸ апоретичката природа на дијалозите ги поттикнува луѓето да продолжат да размислуваат за проблемите, создавајќи поголема рефлексивна кај читателите.

⁵ Giovanni Reale. *Toward a New Interpretation of Plato*. Washington D. C.: Catholic University of America Press, 1997, 3-5.

⁶ Hans Krämer. *Platonovo utemeljenje metafizike*. Zagreb: Filozofska biblioteka Dimitrija Savića, 1997, 4.

⁷ Според Ферид Мухик. *Филозофи утешители*. Прв дел. Скопје: Табернакул, 2010, 183.

⁸ Според Miriam Byrd. “The Summoner Approach: A New Method of Plato Interpretation”. *Journal of the History of Philosophy*. Vol. 45, No. 3, Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2007, 370.

Хесле⁹ смета дека новата парадигма на „тибингенската школа“ нема филозофска основа, туку примарно филолошка и историска, имајќи го предвид и професионалниот „бекграунд“ на теоретичарите на оваа школа. Меѓутоа, се смета дека оваа школа не се инфилтрирала во англо-саксонската литература, туку повеќе се свртела кон Шлаермахеровиот пристап. Тоа може да се каже дека се должи на тоа што, иако ова испитување се темели врз филолошка анализа, сепак таа не успеала да обезбеди сигурни докази за постоењето на систематска ненапишана доктрина. Поради тие причини, западната потрага по сигурни методи веднаш го дисквалификувала овој пристап како несоодветен.

Во езотеричниот контекст во толкувањето на Платон може да се спомене и Лео Штраус кој, за разлика од „тибинѓаните“, смета дека Платоновата филозофија е во дијалозите, но во скриена форма. Според него, не постои еден единствен начин на кој можат да се читаат дијалозите зашто тие можат да му „кажат“ на различен читател, различни значења. Во тоа се состои езотеричноста во ова толкување. Ништо во дијалозите не е случајно, дури и деталите играат голема улога во разбирањето на она што Платон има да го каже, затоа дијалогската форма е единствено соодветна за пренесување на идејата. Секако дека овој радикален субјективен пристап е целосно арбитрарен така што не може да претендира на еден критериум според кој би можел да просуди кое читање е вистинско или не.

Четврта парадигма - аналитичка

Аналитичкиот пристап кон толкувањето на Платон, како метод, е најраспространетиот во англо-саксонската литература. Тој се состои од прецизна интерпретација на одредени пасуси, особено оние што се сметаат за „спорни“, односно за оние места во Платоновите дијалози што на некој начин не се вклопуваат во целосната „приказна“ за идеите. Оваа тенденција се воздржува од синтеза и преземање големи чекори со што ја парцијализира филозофијата концентрирајќи се на оние т.н. тешки, нејасни места во Платоновите текстови. Филологијата зазема централно место како објективна научна дисциплина. Јазичните анализи се детални и одат толку длабоко, губејќи ја целината. Треба да се напомене дека претставниците на оваа интерпретативна линија можат да застапуваат некои од другите пристапи како некоја платформа, меѓутоа во своите текстови неа не ја образложуваат затоа што таа не им е целта.

Уште една специфика на оваа тенденција е тоа што го разгледува и

⁹ Vittorio Hösle. Op. cit., 70.

оценува Платон од аголот на современоста.¹⁰ Во таа смисла, во текстовите на Платон се гледаат антиципации на сега веќе зрело развиените теории, па според нив се оценува неговата големина. Така, на пример, според Витгенштајн, Платоновото сфаќање за едноставностите и комплексностите во т.н. „Сократова сонувачка теорија“ е антиципација на филозофијата на логичкиот атомизам прифатен од Расел; според Рајл, алфабетскиот модел на јазикот прикажан во „Теетет“ и „Софист“ антиципира аспекти на Фрегеовата теорија за значењето, итн. Современите критериуми на анализа претендираат да бидат единствените канони за подоброто разбирање на Платон. Така, според Властос,¹¹ со помош на овие аналитички техники ние сме многу подобро опремени за да можеме да пристапиме и подобро да ги разбереме проблемите кои Платон се обидува да ги реши. Резултатот кој е добиен, според него, има многу поголема смисла и релевантност за модерните онтолози, епистемолози и моралисти.

Петта парадигма - драмска

Драмскиот пристап кон читање на Платоновите текстови се заснова врз нивната природа, односно на моментот на „драма“ во дијалозите. Според авторите кои стојат зад оваа теорија, дијалозката форма е есенцијална за разбирањето на Платоновите текстови. Овој пристап го отфрла сфаќањето за Платон како догматски и систематски автор со што контрадикторностите што се појавуваат меѓу дијалозите повеќе не играат голема улога. Според Џералд Прес,¹² наместо да ги приспособуваме дијалозите на нашиот концепт за филозофијата, процесот треба да се сврти наопаку, имено треба да се тргне од дијалозката форма за да се добие концептот на филозофијата кој ќе ѝ биде приспособен на неа. Затоа, Прес, овој нов пристап кон толкувањето на Платон го поистоветува со Кантовиот коперникански пресврт. Според него, дијалозите се драмски дела кои предизвикуваат чувства кај луѓето, па затоа дијалозите треба да се читаат „драмски“, а Платон да се гледа како драмски автор. Според оваа интерпретативна линија, кај Платон не треба да бараме општ став во однос на идеите, душата или познанието, тоа би значело дека Платон е доктринален мислител, туку во

¹⁰ За ова повеќе види во Вера Георгиева. „Стереотипи во толкувањето на античката филозофија“. *Антиката и европската наука и култура*. Скопје: Филозофски факултет, Институт за класични студии, 2009, 37-51.

¹¹ Gregory Vlastos. „Introduction“ in G. Vlastos (ed.), *Plato II: Ethics, Politics and Philosophy of Art and Religion*. Garden City, New York, 1971, vii.

¹² Според Miriam Byrd. Op. cit., 373.

Платоновите дела треба да бараме пошироки драмски лекции. Според Ариети,¹³ во „Федар“ не треба да гледаме обид за одговор на големото прашање за бесмртноста на душата, туку да ја увидиме Сократовата храброст во соочувањето со смртта. Платон во ова негово дело нè подучува како да бидеме храбри со помош на драмска лекција, преку Сократовиот пример. Во таа смисла, се поставува прашањето, ако намерата на Платон е да држи лекции, тогаш зошто се впуштал во детални и комплексни филозофски дискусии кога тие, како несоодветни на жанрот на драмата, не можат да се разгледуваат концептуално?

* * *

Кратката ретроспектива на неколкуте парадигми во толкувањето на Платоновите дела е само еден минимален дел од расправата за „Платоновитиот проблем“. Мора да се напомене дека оваа поделба не е ниту сеопфатна, ниту ограничувачка, така што таа може да трпи промени и прераспореди. Нејзината структурираност произлезе следејќи ги главните интерпретативни насочувања кои се доминантни во текстовите на еминентните современи автори.

Имајќи ја предвид интерпретативната историја на Платоновите дела може да заклучиме дека историчарите на филозофијата неуморно продлабочувале и трагале по нови значења во сите параграфи, на сите страници кои времето решило да ги сочува. А, тоа било навистина дарезливо кога станува збор за Платон затоа што ги сочувало сите дела за кои сме чуле. Од една страна, човештвото добило можност интелектуално и естетски да ужива во такви ремек дела на Платоновитиот гениј. Читателот не само што се насладува во уметничката совршеност на дијалозите, туку на еден начин и како директно да учествува во нив. Но, од друга страна, историчарот на филозофијата никогаш не бил ставен пред поголем предизвик отколку пред задачата да го одгатне вистинскиот пат по кој треба да тргне читателот на Платон.

Невозможно е да се направи библиографија на студиите објавени во последните 150 години што на било кој начин обработуваат некој дел или зборуваат за целината на Платоновите дијалози. Откога постои историјата на филозофијата како посебна филозофска дисциплина, историчарите на филозофијата забрзано се зафатија со нејзино објаснување за да ја разберат. Но, како што работите се одвиваат, Платон изгледа сè понејасен отколку претходно. Постојат бројни обиди за да се вратиме кон изворниот Платон, меѓутоа се чини дека Платон сè повеќе и повеќе ни бега. Така, како

¹³ Според Ibidem

што историчарите на филозофијата си имаа „Сократов проблем“, тие сега имаат, можеби уште повеќе, „Платонов проблем“.

Целта на овој текст не е да ги образложи и притоа да застане на некој од ставовите презентирани во него. Навистина, зад некои ставови се сложуваме да застанеме повеќе отколку зад други, да критикуваме повеќе од други, меѓутоа примарната цел беше да се илустрираат превирањата кои се случуваат на академската сцена во врска со овој проблем. Движејќи се во таа насока, се постави прашањето колку од овие „големи идеи“ помагаат во читањето на Платон, колку ги разјаснуваат фундаменталните прашања правејќи генерализации и општи критериуми.

Во таа смисла, следејќи го Реале во повикот за преиспитување на методолошките принципи, го ставаме на повторна анализа проектот на историјата на филозофијата за објективно толкување. Реале се повика на Кун за да го илустрира пресвртот на парадигмата, а овде ние ќе се повикаме на Клифорд Гирц¹⁴ кој го имаше истиот проблем кога ги „толкуваше културите“. Секако дека предметот не е идентичен, Гирц зборува за толкување на културите, ние за толкување на дијалозите на Платон, меѓутоа можат да се направат неколку аналогии меѓу неговите анализи и нашиот проблем.

Прво, според Клифорд Гирц, во антропологијата сè повеќе се чувствува модата на *формулирање на “grandes idées” кои се заинтересирани да лимитираат, набројуваат и фокусираат*. Второ, тој укажува на тоа дека културата не е збир од феномени кои можат да се анализираат со формални математички методи. Трето, *кохерентноста не може да биде голем тест за валидноста на еден опис на културата*. Четврто, постои *херметички приод*, односно одвојување на анализата на културата далеку од самото практикување на културата. Укажувајќи на неколку ситуации со кои се соочува антропологијата и културологијата, Гирц смета дека во оваа негова книга „Толкување на културите“, но и воопшто, не може да се направи систематско образложување на една посебна „теорија на културата“, односно може да се напише „општа теорија на толкувањето на културата“, но нема да има многу корист од неа. За Гирц, анализата на културата е *суштински некомплетна*, односно колку подлабоко се оди, толку таа е помалку комплетна. Според него, *теориските формулации треба да лебдат ниско над толкувањето со коешто владеат, одвоени од нив тие немаат смисла*. Целта е да се извлече опширен заклучок од мали и густо исткаени факти создавајќи го т.н. „дебел опис“, кој значи - повеќе да се биде сведок, отколку да се претпоставува што сакаат да кажат фактите.

Оваа тотална деконструкција на толковната теорија на културите навистина наликува на постмодернистичката „дијагноза без рецепт“. Таа

¹⁴ Клифорд Гирц. *Толкување на културите*. Скопје: Магор, 2007.

совршено прецизно ги дијагностицира недостатоците на големите парадигми на културата, но го остава прашањето за статусот на антропологијата како научна дисциплина, прашањето за релевантноста на своите резултати, нејзините перспективи, итн. Меѓутоа, мисијата на Гирц, а и на пост-модерната, е да укаже дека пред себе, има еден навистина голем етички проект. Во таа смисла, може да се заклучи дека и на историјата на филозофијата ѝ недостига еден таков етички проект. Прво, таа има голема потреба да ја стави под знак прашалник можноста од единствен метод во толкувањето на Платон, односно да се запраша дали тоа во суштина е (не)комплетно, и второ, колку начинот на кој може да се зборува за Платон (секако дека тука нема да застапуваме став за одбивање за било какво теоретизирање за Платоновите опус) треба да биде оддалечен од самиот Платонов текст.

Искрените обиди за враќање кон изворниот Платон не се повеќе доволни, иако се целосно добронамерни. Со ваквиот повик можеби го ставаме под прашање целиот професионален академски ангажман кој се занимава со толкувањето на Платон, меѓутоа, сето тоа вреди кога станува збор за зачувувањето на автентичниот Платон.

Историчарите на филозофијата на Платон веќе премногу навлегоа во идејата да го откриваат „значењето“, а не „вистината“ на Платоновите текст. Ќе се сложиме со тоа дека во интерпретацијата на еден текст треба да се задржи потрагата и на едно и на другото, меѓутоа денешните аналитичари имаат многу повеќе потреба да „учат од“ Платон, а не да „учат за“ него.

Литература

- Byrd, Miriam. 2007. "The Summoner Approach: A New Method of Plato Interpretation". *Journal of the History of Philosophy*. Vol. 45, No. 3, Baltimore: The Johns Hopkins University Press, pp. 365-381.
- Corlett, Angelo, J. 2005. *Interpreting Plato's Dialogues*. Las Vegas: Parmenides Publishing.
- Георгиева, Вера. 2009. „Стереотипи во толкувањето на античката филозофија“. *Антиката и европската наука и култура*. Скопје: Филозофски факултет, Институт за класични студии, 37-51.
- Георгиева Вера. 2005. „Testimonia Platonica“. *Годишен зборник на Филозофскиот факултет*. Скопје: Филозофски факултет, Том 58, 1-14.
- Гирц, Клифорд. 2007. *Толкување на културите*. Скопје: Магор.
- Hösle, Vittorio. 2006. "Platonism and its Interpretations - The Three Paradigms and their Place in History of Hermeneutics" in Stephen Gersh, Dermot Moran. (ed.) *Eriugena, Berkeley and the Idealist Tradition*. Notre Dame: Notre Dame University Press, 54-81.
- Копривница, Часлав, Д. 2005. *Идеје и начела*. Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Krämer, Hans. 1997. *Platonovo utemeljenje metafizike*. Zagreb: Filozofska biblioteka Dimitrija Savića.
- Lamm, Julia A. 2005. "The art of Interpretating Plato". Mariña, Jacqueline. (ed.) *The Cambridge Companion to Schleiermacher*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Муџиќ, Ферид. 2010. *Филозофи утешители*. Прв дел. Скопје: Табернакул.
- Платон. 2003. *Федар*. Прев. Паскал Гилевски. Скопје: Матица македонска.
- Reale, Giovanni. 1997. *Toward a New Interpretation of Plato*. Washington D. C.: Catholic University of America Press.
- Schleiermacher, F. D. E. 1836. *Introductions to the Dialogues of Plato*. Trans. William Dobson. Cambridge: J. & J. J. Deighton.
- Vlastos, Gregory. (ed.). 1971. *Plato II: Ethics, Politics and Philosophy of Art and Religion*. Garden City, New York.

Jasmina NAUMOSKA

SEVERAL PARADIGMS IN INTERPRETATING PLATO'S PHILOSOPHY

Abstract

There is no other work in the history of philosophy that was as equivocally interpreted as the work of Plato. Considering the interpretative history of Plato's works we can see that this intellectual activity became so systematical and profound that we can speak of forming one sub discipline in Plato studies. According to the several characteristic starting points, there can be differentiated several paradigms in interpreting Plato's philosophy: Schleiermacher's romantic paradigm, developmental paradigm, Krämer's and Strauss' esoteric paradigm, analytic and dramatic paradigm. With no intention to support one of these theories, this article tends to argue about the "objective" attempts to interpret Plato's works and to indicate that today's systematic interpreter should go back discovering the "truth", more than discovering the "meaning" of Plato's philosophy.

***Key words:* HISTORY OF PHILOSOPHY, INTERPRETATION, PARADIGM, PLATO, DIALOGUES.**